

REFERENCES

1. Aljeksjejenko T. F. Ryzikovana povedinka : posib [Risky behavior: manual]. / T. F. Aljeksjejenko, S. V. Kushnar'ov. Vinnycja : Firma Planer, 2013. 172 s.
2. Bezpechne korystuvannja suchasnymy informacijno-komunikatyvnymy tehnologijamy: navchal'no-metodychnyj posibnyk [Safe use of modern information and communication technologies: a textbook] / Za zag.red T. I. Berezhna, O.A. Udalova, Volosjuk T.V., Bujanova G.V. K.: Ukrajina, 2018. 136 s.
3. Gryshyna T. A. Social'no-psychologichnyj vplyv internetu jak zasobu masovoji komunikaciji na formuvannja novoji informacijojei kul'tury osobystosti v Ukraini [Socio-psychological impact of the Internet as a medium of mass communication on the formation of a new information culture of personality in Ukraine] / T. A. Gryshyna, I. V. Rybakova // Derzhava ta regiony. Serija : Gumanitarni nauky. 2014. № 1-2. S. 89-94. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/drgn_2014_1-2_21
4. Guschyna N. I., Kocharjan A. B.«Vyhovannja kul'tury korystuvacha Internetu. Bezpeka u vsesvitnij merezhi»: navchal'no-metodychnyj posibnyk [“Fostering an Internet User Culture. Security on the World Wide Web: A Tutorial”] / A.B. Kocharjan, N.I. Guschyna. Kyjiv, 2011. 100 s.
5. Luchynkina A. I. Psyhologija ljudyny v Interneti [tekst] : navch. Posibn [Human psychology on the Internet [text]: a textbook]. / A. I. Luchynkina. Kyjiv: Informacijni systemy, 2012. 192 s.
6. . Maksymov's'ka N. O. Cocial'no-pedagogichna profilaktyka komp'juternoji zalezhnosti sered pidlitkiv [Socio-pedagogical prevention of computer addiction among teenagers] / N. O. Maksymov's'ka, N. V. Dykun // Social'na robota v Ukraini: teorija i praktyka : nauk.-metod. zhurnal / za red. S. V. Tolstouhova. Kyjiv, 2009. № 2. S. 56–65.
7. . Fedorenko S. V. Emocijno-motyvacijni chynnyky vynyknennja komp'juternoji zalezhnosti u students'koji molodi [Emotional and motivational factors of computer addiction among student youth] / S. V. Fedorenko // Aktual'ni problemy psihologiji : zb. nauk. prac'. 2010. Vyp. 7. T. 8. Psyhologichna teorija i tehnologija navchannja. S. 235–248.
8. . Homych G. Doslidzhennja problemy Internetzalezhnosti v pidlitkiv [Exploring internet addiction problems among teenagers] / G. Homych, Ju. Potapenko // Gumanitarnyj Visnyk. 2012. № 24. S. 444–448.
9. Janovych O. O. Diagnostyka shyl'nosti do internet-zalezhnosti u osib junac'kogo viku [Diagnosis of predisposition to Internet addiction among teenagers] / O. O. Janovych // Praktychna psyhologija i social'na robota. 2010. № 3. S. 21–29.

УДК 373.2.011.3-051

Лілія Кучинська

методист з дошкільної освіти

ORCID ID: 0000-0001-5225-5708

КЗ “Житомирський ОППО” ЖОР, Україна

lilia.kuchynska@gmail.com

Нінель Сидорчук

доктор педагогічних наук, доцент

ORCID ID: 0000-0003-2824-1562

професор кафедри педагогіки, професійної освіти та управління навчальними закладами

Житомирський державний університет імені Івана Франка, Україна

[sydorhukng@ukr.net](mailto:sydorchukng@ukr.net)

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ ЗБЕРЕЖЕННЯ ПРОФЕСІЙНОГО ЗДОРОВ'Я ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

У статті на трьох рівнях (філософському, загальнонауковому, конкретно-науковому) розкрито методологічні засади проблеми збереження професійного здоров'я педагогічних працівників закладів дошкільної освіти, що відображають шляхи поєднання педагогічної науки, практики, а також орієнтують в теоретичних підходах, принципах, способах пізнання досліджуваного явища. З'ясовано, що філософія гармонізує ставлення людини до дійсності та до себе – теоретичні й практичні, пізнавальні й ціннісні, соціальні й екзистенціальні. Наголошено, що подібне узгодження є необхідною умовою здоров'язбереження у широкому та вузькому розумінні.

На загальнонауковому рівні дослідження збереження професійного здоров'я педагогічних працівників закладів дошкільної освіти використано ряд підходів (системний, синергетичний, цілісний, особистісний, діяльнісний, гуманістичний, особистісний), з позиції яких найбільш повно представлено проблемність та концептуальне наповнення досліджуваного феномену, екстраполяцію системи ідей визначеного наукового пошуку на предмет дослідження.

Конкретно-науковий рівень методології дослідження даної проблеми представлено підходами, що визначають особливості конструювання досліджуваного явища, серед яких: валеологічний, мотиваційний, нормоцентричний, феноменологічний, культурологічний, соціально-орієнтований, крос-культурний, дискурсивний.

Доведено необхідність актуалізації проблеми збереження професійного здоров'я працівників дошкільної освіти як запоруки тривалої, повноцінної, успішної та ефективної професійної діяльності.

Ключові слова: методологія, науковий підхід, професійне здоров'я, педагогічні працівники, заклад дошкільної освіти.

Кучинская Лилия, Сидорчук Нинель. Научно-методологические подходы к сохранению профессионального здоровья педагогов в дошкольных учреждениях.

В статье на трех уровнях (философском, общенаучном, конкретно-научном) раскрыты методологические основы проблемы сохранения профессионального здоровья педагогов дошкольных учреждений, которые отражают пути сочетания педагогической науки, практики, а также ориентируют в теоретических подходах, принципах, способах познания исследуемого явления. Выяснено, что философия гармонизирует отношения человека к действительности и к себе – теоретические и практические, познавательные и ценностные, социальные и экзистенциальные. Отмечено, что подобное согласование является необходимым условием сохранения здоровья в широком и узком смысле.

На общенаучном уровне исследования сохранения профессионального здоровья педагогов дошкольных учреждений использован ряд подходов (системный, синергетический, целостный, личностный, деятельностный, гуманистический, личностный), с позиции которых наиболее детально представлены проблематика и концептуальное наполнение исследуемого феномена, экстраполяция системы идей определенного научного поиска на предмет исследования.

Конкретно-научный уровень методологии исследования данной проблемы представлен подходами, определяющими особенности конструирования исследуемого явления, среди которых: валеологический, мотивационный, нормоцентрический, феноменологический, культурологический, социально-ориентированный, кросс-культурный, дискурсивный.

Доказана необходимость актуализации проблемы сохранения профессионального здоровья педагогических работников как залог их длительной, полноценной, успешной и эффективной профессиональной деятельности.

Ключевые слова: методология, научный подход, профессиональное здоровье, педагогические работники, дошкольное учреждение.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими і практичними завданнями. Проблема збереження й зміцнення професійного здоров'я педагогічних працівників завжди була і є актуальною у педагогічній теорії і практиці. Особливої актуальності в умовах реформування освітньої галузі, як зазначено у “Національній доктрині розвитку освіти та фізичної культури і спорту” (2004 р. із змінами, внесеними у 2018 р.), “Про охорону здоров'я”, “Про фізичну культуру і спорт” (1994 р. із змінами, внесеними у 2018 р.), “Про дошкільну освіту” (2017 р.), вона набуває для педагогічних працівників закладів дошкільної освіти, оскільки діяльність саме зазначеної категорії фахівців забезпечує формування здоров'язбережувальної компетентності дітей дошкільного віку, чим закладає основи здоров'я майбутньої нації. Складність, багатогранність і міждисциплінарний статус проблеми дослідження передбачає визначення стратегії наукового пошуку, тобто методологічних засад дослідження актуалізованої проблеми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання проблеми. Проблема здоров'язбереження знайшла широке відображення в теоретико-методологічних та науково-методичних джерелах. Питання професійного здоров'я педагога починають активно обговорюватися ще на початку ХХ ст. Так, М. Рибніков та С. Рубінштейн проводять унікальні дослідження, присвячені вивченню проблем втоми педагогів, умов та механізмів виникнення у них професійної дезадаптації. Цікавим результатом проведеної роботи стало створення класифікації

професій за ознакою “необхідності постійної роботи над предметом і собою”. У зазначеному контексті проведені у подальшому дослідження педагогічної діяльності засвідчили, що висока емоційна напруженість, потенційна афектогенність, наявність великої кількості факторів ризику, стрес-факторів, які постійно супроводжують роботу педагога, негативно впливають на його самопочуття, працездатність і якість професійної діяльності (Н. Кузьміна, А. Маркова, Л. Мітіна, В. Сластьонін та ін.).

Комплексний аналіз публікацій засвідчує, що науковцями розглядаються: теоретичні і практичні аспекти формування культури здоров'я особистості (І. Брехман, О. Васильєва, Е. Вайнер, В. Горащук, О. Дубогай, С. Кириленко, Ю. Лісіцин, Л. Сущенко та ін.); ключові аспекти збереження професійного здоров'я педагогів (В. Бобрицька, А. Гастева, Е. Зеєр, А. Маклакова, А. Маркова, Г. Мешко, Л. Мітіна); фактори синдрому емоційного вигорання педагога (Г. Абрамова, А. Адлер, В. Бойко, Н. Булатевич, Р. Дем'янчук, К. Малевич, П. Мазур, В. Мойсеюк, В. Орел, Н. Смирнов, В. Чайка та ін.) та ін.

Водночас, вивчення проблеми здоров'язбереження педагогічних працівників закладів дошкільної освіти засвідчило, що вона є не достатньо розробленою й потребує окреслення методологічного концепту як підґрунтя визначення загальної стратегії розв'язання поставленого наукового завдання.

Відповідно, *метою* статті є теоретичне обґрунтування науково-методологічних підходів до проблеми збереження професійного здоров'я педагогічних працівників закладів дошкільної освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням здобутих наукових результатів. Побудова методології як сукупності прийомів дослідження забезпечує процес пізнання, розкриває культурно-історичну природу його засобів, пізнавальних установок, підґрунтям для формулювання яких є базові філософські постулати. Зазначене визначає необхідність окреслення загальнометодологічної складової наукового дослідження, роль якої у межах актуалізованої проблеми виконує філософська методологія.

Відповідно до зазначеного вище, ключовим методологічним засобом вивчення проблеми здоров'язбереження педагогічних працівників визначаємо *діалектику* як науково-філософський метод пояснення та опису найбільш загальних законів розвитку природи, суспільства та людської свідомості через подолання відповідних протиріч [17, с. 190].

За таких умов пізнання досліджуваного явища передбачає використання її основних законів: *загальних* (“закон переходу кількісних змін у якісні”, “закон єдності і боротьби протилежностей”, “закон заперечення старого як необхідного для утворення нового”), що діють у всіх сферах дійсності, та *специфічних* (“співвідношення абсолютної та відносної істини”, “сходження від абстрактного до конкретного”, “співвідношення аналізу та синтезу”), що притаманні лише певній сфері дійсності та мислення, а результати щодо їх застосування фіксуються у мові та інших знакових системах [17, с. 192].

За своєю внутрішньою структурою діалектика, як метод, спирається на ряд *принципів*, призначення яких – вести пізнання до усвідомлення наявних протиріч [1, с. 26]. Основними органічно доповнюючими один одного принципами наукового пошуку визначено принципи об'єктивності, системності, історизму, єдності духовного і тілесного, ментального і фізичного, розуміння сутності людини як суб'єкта власної життєдіяльності [8, с. 27-28].

Цілісне спрямування наукового пошуку визначається загальнонауковим рівнем методологічного концепту та передбачає використання ряду підходів як особливих способів пізнання об'єктивної реальності, що визначаються умовами дослідження та найбільш повно розкривають проблемність досліджуваного феномену, екстраполяцію системи ідей визначеного наукового напрямку на предмет дослідження.

Так, проблема збереження професійного здоров'я педагогічних працівників потребує розгляду з кількох позицій: як певної якісної одиниці; як системи, що має свої специфічні закономірності реалізації на практиці (виділення параметрів та способів їх організації); як вияву зовнішніх взаємодій, тобто умов існування (людина в контексті її життєдіяльності). Реалізація поставленого завдання ґрунтується на використанні *системного підходу*, застосування якого орієнтує дослідника на розкриття цілісності об'єкта, на виявлення різноманітних типів зв'язків в його межах і зведення їх в єдину теоретичну картину.

У цілому системний підхід забезпечує комплексне вивчення проблеми збереження професійного здоров'я педагогічних працівників та їх готовності до професійного самовдосконалення. Комплексний аналіз наукової літератури дозволяє констатувати, що *системний підхід* описує здоров'я як систему з її підсистемами і елементами (психічне, соціальне, духовне), а

також зв'язками між ними та розглядає особистісне здоров'я як цілісне утворення, систему, що включає в себе підсистеми: психофізичну, морально-вольову та соціальну. Підсистеми, взаємодіючи між собою, формують нові властивості здоров'я як цілісного утворення (системи).

Згідно з визначенням системних об'єктів та їх характеристик виділяють методологічні принципи, які забезпечують системну спрямованість дослідження і практичного пізнання об'єкта, серед яких *принцип цілісності*, за яким досліджуваний об'єкт виступає як явище, що складається з окремих частин (тілесне, душевне, духовне), органічно інтегрованих в єдине ціле (здоров'я). Відповідно до зазначеного вище, дослідження потребує опису механізмів *цілісного функціонування досліджуваної системи* – професійного здоров'я. Всі частини цілого і саме ціле характеризується у цьому випадку таким сутнісним параметром, як еманация, тобто випромінювання твірної енергії. За таких умов ціле (здоров'я) виступає в якості енергетичного резонатора всіх твірних процесів (еманаций), своєрідним обертоном усіх енергетичних процесів-частин [7, с. 11-12].

Розв'язання завдання подолання суперечностей між стабільністю, загальною необхідністю і змінністю, хаотичною випадковістю у ході дослідження феномену здоров'я визначає потребу використання *синергетичного підходу*. За своєю сутністю синергетичний підхід – це сучасна теорія самоорганізації. І. Предборська у своїх працях дійшла висновку, що саме “синергетика, по-перше, пропонує модель саморозвитку людини в світі, що швидко змінюється і саморозвивається; по-друге, виходить на найважливішу світоглядну проблему – пошук людиною свого місця в ньому” [14, с. 23]. Варто констатувати той факт, що саме цей підхід дозволяє визначити характер зв'язків і психологічні механізми регуляції здоров'я як самоорганізованої системи. З позицій синергетики професійні рішення та дії визначаються на основі аналізу особливостей власного стилю роботи, власного “Я”. Саме тут перетинаються основні напрями синергії, коли декларовані на державному рівні здоров'язбережувальні концепції виходять на рівень конкретного фахівця.

Необхідно зауважити, що одним із найважливіших завдань системи освіти є формування нового погляду на людину, тому надзвичайно актуальним для реалізації дослідження є *гуманістичний підхід*. У рамках визначеного підходу людина розглядається як неповторна унікальна цілісність, їй притаманний певний ступінь свободи від зовнішньої детермінації завдяки цінностям, якими вона керується. Так, Карл Роджерс, один із засновників гуманістичного підходу, стверджував, що прагнення до поліпшення здоров'я і самоактуалізації є частиною людської природи. Воно – головний мотивуючий фактор для людей, яким не заважають проблеми минулого або переконання, що обмежують їх поведінку. Здорова людина усвідомлює свої емоції незалежно від того, виражені вони чи ні. Повноцінно функціонуюча здорова особистість – це особистість, яка перебуває у процесі зміни. Така людина прагне до якнайповнішої самореалізації та самовдосконалення, вільно реагує на ситуацію та проявляє бажання бути тим, ким вона може бути [15].

Особливої уваги у контексті вивчення проблеми здоров'язбереження педагогічних працівників потребує врахування положень *особистісного підходу*, який вивчає питання ролі особистості в суспільстві та колективу в її розвитку, аспекти всебічного гармонійного розвитку особистості. Цікавими, зокрема, в межах нашого дослідження є висновки Е. Зеєра про роль особистісного підходу у становленні духовності особистості, що дозволяє їй реалізувати свою природну, біологічну і соціальну сутність. Метою виховання, на його думку, є створення умов для задоволення потреби бути особистістю духовно багатою, морально стійкою, психічно здоровою [6, с. 34].

Важливим аспектом *особистісного підходу* виступає збереження здоров'я педагога, адже у його професійній діяльності кількість стресогенних чинників постійно зростає. Наслідками їх впливу є постійне переживання, дратівливість, тривожність, надмірна схвильованість, невпевненість, що негативно позначається на здоров'ї педагога та призводить до професійного вигорання. Врахувавши вищезазначені факти, в закладах освіти має бути організована цілеспрямована робота, спрямована на збереження та зміцнення здоров'я педагогічного працівника.

У більшості психолого-педагогічних досліджень особистісний підхід поєднується з діяльнісним (діяльнісно-творчим), бо саме діяльність є основою, засобом і вирішальною умовою розвитку особистості й саме в такий спосіб досягається необхідна цілісність у її формуванні. Висока ефективність використання діяльнісного підходу доведена у працях Д. Ельконіна, О. Леонтєва, С. Рубінштейна. Зміст діяльнісного підходу полягає в тому, що людська психіка не тільки проявляється, але й формується в діяльності. Його застосування дозволяє глибоко дослідити механізми формування структурних компонентів діяльності, а саме: ціле-мотиваційного, системи дій, умінь, навичок на кожному з етапів професійної діяльності тощо.

У зазначеному контексті забезпечується можливість розглядати педагога як активного суб'єкта власного розвитку, який здатен безпосередньо впливати на збереження власного здоров'я, робити вільний особистісний вибір, самостійно організувати власне життя тощо.

Конкретно-науковий рівень методології дослідження проблеми здоров'язбереження педагогічних працівників представлено підходами, що визначають особливості конструювання досліджуваного явища.

Реалізація конкретних освітніх цілей (формування здорової нації) визначається певними освітніми парадигмами – системою теоретичних, методологічних і аксіологічних настанов, прийнятих як зразок для розв'язання завдань всіма членами суспільства, а їх актуалізація у межах досліджуваної проблеми ґрунтується на використанні *валеологічного підходу*, що полягає у вивченні механізмів індивідуального здоров'я людини та можливостей їх корекції. Валеологія розглядає здоров'я як самостійну соціально-медичну категорію, яка може бути охарактеризована кількісними і якісними показниками. Між здоров'ям і хворобою існують перехідні стани. За таких умов здоров'я розглядається як більш загальна категорія порівняно з перед хворобою.

Перед хвороба ("третій стан") і хвороба – це варіанти здоров'я, коли рівень його низький або мають місце певні його дефекти, а в умовах збереження здоров'я найважливішим механізмом подолання окресленого протиріччя є формування мотиваційної сфери фахівців освітньої галузі, що ґрунтується на застосуванні *мотиваційного підходу*. Його основні положення забезпечують орієнтацію на найважливіші внутрішні чинники професійного самовдосконалення, що ґрунтуються на особистих потребах, інтересах, ціннісних орієнтаціях. Його використання передбачає застосування методів самонавіювання та самопереконання як підґрунтя професійного самовдосконалення, здатності до постійного збагачення своєї духовної і професійної культури, збереження і зміцнення власного здоров'я.

Для обґрунтування ключових положень проблеми здоров'я О. Васильєва та Ф. Філатов доводять необхідність застосування *нормоцентричного підходу*, у рамках якого здоров'я розглядається як сукупність середньостатистичних норм сприймання, мислення, емоційного реагування та поведінки, в поєднанні з нормальними показниками соматичного стану індивіда. Таким чином, здоров'я і норма в даному контексті ототожнюються та розглядаються як синоніми [3, с. 17-18]. У зазначеному контексті педагогічний працівник має визначати здоров'я (в тому числі професійне) абсолютною нормою свого життя та діяльності.

Дослідження здоров'я як опосередкованого досвіду фізичного нездужання ґрунтується на використанні *феноменологічного підходу*. Даний підхід на перше місце висуває суб'єктивні переживання людини (Л. Бинсвангер, В. Дільтей, Р. Ленг, І. Ялом, К. Ясперс). Разом з тим, наявність знань про досвід нездужання розширює уявлення про здоров'я, визначає їх багатовимірний та об'ємний характер.

Вивчення феномену культури здоров'я як стрижневого в розумінні і трактуванні людини, її свідомості щодо ставлення до навколишнього середовища і власного здоров'я ґрунтується на постулатах *культурологічного підходу*. Використання зазначеного підходу доповнюється *крос-культурним*, що розглядає здоров'я через комплекс характеристик, детермінованих специфічними соціальними умовами, культурним контекстом, своєрідністю образу життя й образу світу, та *соціально-орієнтованим*, що визначає характер впливу цивілізації на здоров'я і повноцінний розвиток людини (П. Бергер, Т. Лукман, П. Тищенко, З. Фройд, Е. Фромм, К. Хорні).

Важливим доповненням до соціального контексту культурологічного підходу є застосування *дискурсивного підходу*, відповідно до якого здоров'я розглядається як соціальне явище, що являє собою проекцію і об'єктивацію складної системи дискурсів. О. Васильєва вважає, що основним завданням даного підходу є дискурсивний аналіз структури стійких уявлень і схем, що регулюють соціальну практику оздоровлення та визначають сучасне розуміння здоров'я і хвороби. На основі окреслених положень автор виділяє медичний і духовно-екологічний дискурси. Під дією медичного дискурсу сучасна людина звикає вирішувати всі проблеми, пов'язані зі здоров'ям, тільки "технічним шляхом", тобто шляхом уживання медикаментів, зверненням до лікаря. У полі духовно-екологічного дискурсу пріоритетне значення набувають граничні можливості самореалізації особистості, її духовні та моральні детермінанти. Тим самим, зміст здоров'я визначається за допомогою уявного створення, конструювання якоїсь моделі та її подальшого опису [3, с. 38].

Отже, успішне вирішення проблеми збереження професійного здоров'я педагогічних працівників потребує реалізації вищезазначених наукових підходів.

Висновки та перспективи подальшого дослідження проблеми. Узагальнення наукових даних вітчизняних і зарубіжних дослідників свідчать про те, що педагогічна діяльність є найбільш

напруженою у емоційному, психологічному, соціальному контексті та впливає на стан професійного здоров'я педагога. Відповідно до проблеми дослідження було розкрито науково-методологічні підходи та здійснено їх детальний аналіз, доведено необхідність актуалізації проблеми збереження професійного здоров'я педагогічних працівників закладів дошкільної освіти, оскільки їх здоров'я є одним із факторів працездатності і показником якості професійної діяльності.

Таким чином, проблема збереження професійного здоров'я педагогічних працівників закладів дошкільної освіти потребує розробки конкретних механізмів збереження професійного здоров'я педагогічними працівниками закладів дошкільної освіти та їх експериментальної перевірки, що й стане предметом наших подальших наукових пошуків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Алексеенко В. А. Системный подход к управлению качеством образовательной деятельности вузов России. Москва : Изд-во Национального института бизнеса, 2007. 223 с.
2. Брехман И. И. Валеология. Москва : ФиС, 1990. 208 с.
3. Васильева О. С. Психология здоровья человека. Москва : Издательский центр "Академия", 2001. 352 с.
4. Дубасенюк О. А. Концептуальні підходи до професійно-педагогічної підготовки сучасного педагога. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2011. 114 с.
5. Деркач А. А. Акмеологическая культура личности: содержание, закономерности, механизмы развития. Москва : Изд-во Москов. психол.-соц. ин-та; Воронеж : МОДЭК, 2006. 496 с.
6. Зеер Е. Ф. Профессиональное становление личности педагога. Свердловск, 1988. 117 с.
7. Зязюн І. А. Філософія педагогічної дії : монографія. Черкаси : Вид. від. ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2008. 608 с.
8. Кремень В. Г. Філософія: мислителі, ідеї, концепції : підручник. Київ : Книга, 2005. 528 с.
9. Лазарук А. Цінності людини у науковому обґрунтуванні. *Психологія і суспільство*. 2002. № 3-4. С. 170-186
10. Лозова В. І. Наукові підходи до педагогічних досліджень : колективна монографія / за заг. ред. д. пед. наук, проф., чл.-кор. НАПН України В.І. Лозової. Харків : Вид-во Віровець А.П. "Апостроф", 2012. 348 с.
11. Лук'яненко М. Теоретичні засади педагогіки здоров'я. *Проблеми гуманітарних наук. Філософія*. 2013. № 31. С. 106-117
12. Маковецька Н. В. Теоретичні і методичні засади професійного розвитку фахівців дошкільних навчальних закладів у сфері освітньо-оздоровлювальної діяльності : автореф. дис. д-ра пед. наук. Житомир, 2012. С. 46.
13. Митина Л. М. Профессиональное здоровье учителя: стратегия, концепция, технология. *Нар. образование*. 1998. № 9-10. С. 166-170
14. Предборська І. Філософські обриси сучасної освіти: монографія / авт. кол. І. Предборська, Г. Вишенська, В. Гайдено, Г. Гамрецька та ін.; за ред. І. Предборської. Суми : ВТД "Університетська книга", 2006. 226 с.
15. Роджерс К. Р. Взгляд на психотерапию. Становление человека. Москва : Издательская группа "Прогресс", "Универс", 1994. 480 с.
16. Сиротенко Г. Шляхи оновлення освіти: Науково-методичний аспект. Інформаційно-методичний збірник. Харків : Видав. гр. "Основа", 2003. С. 96.
17. Современный философский словарь / под общей ред. д.ф.н., профессора В. Е. Кемерова. 3-е изд., испр. и доп. Москва : Академический Проект, 2004. 894 с.
18. Сущенко Л. П. Соціальні технології культивування здорового способу життя людини. Запоріжжя : Вид-во Запоріз. держ. університету, 1999. С. 308
19. Хрипко С. А. Акмеаксіологічні акценти освітньо-філософського простору. Науковий часопис Нац. пед. ун-ту ім. М.П. Драгоманова. Сер. № 5. *Педагогічні науки: реалії та перспективи* : зб. наук. пр., Вип. 11. Київ : Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2008. С. 330-335.

Kuchynska Lily, Sydorhuk Ninel. Scientific and methodological approaches to maintaining the professional health of pedagogical staff in preschool educational institutions

The article examines the methodological principles of maintaining the professional health of teachers in preschool educational institutions, the issue that is relevant in today's pedagogical theory and practice.

It describes the fundamentals of scientific and methodological approaches, in particular: systemic, synergetic, humanistic, holistic, personal, normocentric, adaptive and valeological ones, which suggest solutions to the problem of the research.

The key focus is on the analysis of the normocentric and personal approaches. The article points out that within the normocentric approach personal health is examined as a set of average norms of perception, thinking, emotional response and behavior in combination with normal indicators of the person's somatic state. Thus, health and norm in this context are considered as synonymous. The personal approach is concentrated on maintaining good health of a teacher, as the number of stressful factors during their work is constantly increasing and causing such side effects as emotional exhaustion, irritability, anxiety, excessive agitation and may lead to professional burnout.

It emphasizes other philosophical approaches to understanding the problem of personal health, namely, phenomenological, holistic, cross-cultural, discursive and cultural ones.

It stresses the point that pedagogical activity is a complex and diverse process that requires high efficiency.

The article clarifies the essence of professional health as the body's ability to maintain and activate compensatory, protective and regulatory mechanisms in order to allow teachers to be more efficient and effective at work.

It proves the necessity to mainstream the problem of the current research as the health of pedagogical staff is the key to their long, full, successful and effective professional activity.

Key words: *methodology, scientific approach, professional health, pedagogical staff, preschool educational institution.*

REFERENCES

1. Alekseenko, V. A. (2007). *Sistemnyj podxod k upravleniyu kachestvom obrazovatel'noj deyatel'nosti vuzov Rossii [A systemic approach to managing the quality of educational activities in Russian universities]*. Moscow : Nacional'nyj institut biznesa [in Russian].
2. Brexman, I. I. (1990). *Valeologiya [Valeology]*. Moscow : FiS [in Russian].
3. Vasil'eva, O. S., Filatov, F. R. (2001) *Psixologiya zdorov'ya cheloveka [Psychology of human health]*. Moscow : Akademiya [in Russian].
4. Dubaseniuk, O. A., Vozniuk, O. V. (2011). *Kontseptualni pidkhody do profesiino-pedahohichnoi pidhotovky suchasnoho pedahoha [Conceptual approaches to pedagogical training of modern teacher]*. Zhytomyr : ZhDU im. I. Franka [in Ukrainian].
5. Derkach, A. A., Selezneva, Ye. V. (2006). *Akmeologicheskaya kul'tura lichnosti: sodержanie, zakonomernosti, mexanizmy razvitiya [Acmeological culture of person: content, patterns, mechanisms of development]*. Voronezh : MODE'K [in Russian].
6. Zeer, E. F. (1988). *Professional'noe stanovlenie lichnosti pedagoga [Professional development of teacher]*. Sverdlovsk [in Russian].
7. Ziazun, I. A. (Ed.) (2008). *Filosofia pedahohichnoi dii [Philosophy of pedagogical action]*. Cherkasy : ChNU imeni Bohdana Khmelnytskoho [in Ukrainian].
8. Kremen, V. H. (2005). *Filosofia: myslyteli, idei, kontseptsii [Philosophy: thinkers, ideas, concepts]*. Kyiv : Knyha [in Ukrainian].
9. Lazaruk, A. (2002). Tsinnosti liudyny u naukovomu obhruntuvanni [Human values from scientific point of view]. *Psykhologhiia i suspilstvo*, 3-4, 170-186 [in Ukrainian].
10. Lozova, V. I. (Ed.) (2012) *Naukovi pidkhody do pedahohichnykh doslidzhen: kolektyvna monohrafiia [Scientific approaches to pedagogical researches]*. Kharkiv : Apostrof [in Ukrainian].
11. Lukianchenko, M. (2013). Teoretychni zasady pedahohiky [Theoretical basis of pedagogy]. *Problemy humanitarnykh nauk. Filosofii*, 31, 106-117 [in Ukrainian].
12. Makovetska, N. V. (2012). *Teoretychni i metodychni zasady profesiinoho rozvytku fakhivtsiv doshkilnykh navchalnykh zakladiv u sferi osvitho-ozdorovliuvalnoi diialnosti [Theoretical and methodological basis of teachers development in preschool education institutions in terms of education and health]* (Extended abstract of PhD thesis). Zhytomyr [in Ukrainian].
13. Mitina, L. M. (1998). Professional'noe zdorov'e uchitelya: strategiia, koncepciia, texnologiiya [Professional health of teacher: strategy, concept, technology]. *Narodnoe obrasovanie*, 9-10, 166-170 [in Russian].
14. Predborska, I. (Ed.) (2006). *Filosofski abrysy suchasnoi osvity [Philisophical outlines of modern education]*. Sumy : Universytetska knyha [in Ukrainian].
15. Rodzhers, K. R. (1994). *Vzglyad na psixoterapiyu. Stanovlenie cheloveka [Look at psychotherapy. Development of a person]*. Moscow : Univers [in Russian].

16. Syrotenko, H. (2003). Shliakhy onovlennia osvity [Ways of updating education]. *Naukovo-metodychnyi aspekt*, 96 [in Ukrainian].
17. Kemerov, V. E. (2004). (Ed.) *Sovremennyy filosofskij slovar'* [Modern philosophical dictionary]. Moscow : Akademicheskij Proekt [in Russian].
18. Sushchenko, L. P. (1999). *Sotsialni tekhnolohii kul'tyvuvannia zdorovoho sposobu zhyttia liudyny. Zaporizhzhia* [in Ukrainian].
19. Khrypko, S. A. (2008). Akmeaksiolohichni aktsenty osvitno-filosofskoho prostoru [Acmeological highlights of educational and philosophical fields]. *Pedahohichni nauky: realii ta perspektyvy*, 11, 330-335 [in Ukrainian].

УДК 37.034

Андрій Лайчук

аспірант кафедри педагогіки ЖДУ ім. І.Франка

ORCID ID: 0000-0003-1482-0037

тренер-викладач з триатлону

Житомирський державний університет імені Івана Франка, Україна

Данило Самойленко

керівник ГО "Ініціатива Дій"

ORCID ID: 0000-0003-2316-3200

Україна

samjlenk.dank@gmail.com

ПЕДАГОГІЧНЕ ПРОЕКТУВАННЯ МОРАЛЬНИХ ЯКОСТЕЙ УЧНІВ ТРЕНЕРОМ-ВИКЛАДАЧЕМ

У статті представлено результати розгляду готовності тренерів-викладачів до формування моральних якостей учнів. На основі аналізу навчальної документації, планів-конспектів та перспективного планування роботи тренером-викладачем встановлено недостатньо ефективне використання виховних можливостей спортивно-тренувальної діяльності задля формування моральних якостей учнів: виховний процес здійснюється епізодично, відсутня чітка методика роботи.

Досвід тренерської роботи та аналіз педагогічної практики виховної роботи у спеціалізованих навчальних закладах спортивного профілю доводять ефективність педагогічного проектування результатів морального виховання учнів. Окреслено етапи досліджуваного процесу (формулювання мети та очікуваного результату, конкретизація виховних цілей та завдань, підбір ефективного методичного інструментарію формування моральних якостей учнів, проектування дії суб'єктів виховного впливу на особистість учня) з урахуванням вікових можливостей учнів та відповідно до умов навчання та виховання у спеціалізованих навчальних закладах спортивного профілю. Пріоритетними є: 1) формування емоційно-емпатійного компоненту моральності особистості; потреби усвідомлювати свої відчуття, розвиток емоційного інтелекту; накопичення емоційно-чуттєвого досвіду; 2) формування когнітивно-аксіологічного компоненту моральності учня; вироблення етичного зразка поведінки й формування бажання його наслідувати; 3) формування потребово-мотиваційного компоненту моральності; етичної потреби й вироблення моральної позиції; 4) формування практично-діяльнісного компоненту моральності учня; вироблення морально-духовного вміння і звички моральної вчинкової діяльності.

Визначено перспективи застосування досвіду педагогічного проектування у роботі тренера-викладача з проєкцією на формування успішного та благополучного спортсмена.

Ключові слова: тренер-викладач, спортивна діяльність, моральні якості, педагогічне проектування.

Лайчук Андрей, Самойленко Данил. Педагогическое проектирование моральных качеств учащихся тренером-преподавателем

В статье представлены результаты исследования готовности тренера-преподавателя к формированию нравственных качеств учащихся. На основе анализа учебной документации, планов-конспектов и перспективного планирования работы тренера-преподавателя установлено недостаточно эффективное использование воспитательных возможностей спортивно-